

Český odboj a květnové povstání

Český odboj působil v podmínkách, které měly své specifické rysy. Zvláštní postavení oproti jiným okupovaným zemím vyplývalo např. z geografické polohy prostoru, vklíněného do samého středu nacistické třetí říše. Nejen pro tuto polohu, ale i pro význam ekonomický a zejména zbrojní potenciál Čech a Moravy měli nacisté mimořádný zájem, aby zde udrželi klid. Shodou některých okolností měli k boji proti českému odbojovému hnutí mnohem příznivější podmínky, než tomu bylo v jiných okupovaných zemích.

Československo se stalo obětí nacistické agrese téměř půl roku před vypuknutím druhé světové války. Nacisté proto mohli soustředit do Čech své nejschopnější policejní úředníky ještě předtím, než je postupně rozptylovali do řady dalších okupovaných zemí. Do jejich rukou se dostala celá státní administrativa. Z československých policejních materiálů, z kartoték a členských seznamů různých pokrokových organizací získávali přehledy o osobnostech, které jim mohly být nebezpečné. Policejních materiálů mohli výhodně využít zejména k boji proti komunistickému hnutí. V českých zemích žil — nejen v pohraničí, ale i ve vnitrozemí — značný počet Němců, dokonale obeznámených s místními poměry. S jejich pomocí vytvářelo gestapo početné konfidentské sítě, které mu umožnily pronikat do různých společenských vrstev a odbojových organizací,

vytvářet si tak soustavně kontrolu nad českým hnutím odporu a v rozhodujících chvílích toto hnutí ochromit zatčením předních funkcionářů a nejdůležitějších článků organizační struktury. Nacistům se tak podařilo získat nad odbojem předstih, kterého bezohledně využívali. Než se hnutí vzpamatovalo z jednoho úderu, přicházel pravidelně nový zničující úder. V době, kdy v jiných zemích odbojové hnutí teprve začínalo, bylo u nás již několikrát decimujícím způsobem postiženo. Nejstrašnějším úderem proti odboji byla heydrichiáda, která z hlediska důsledků nemá v jiných okupovaných zemích obdoby. Tím nechci říci, že by Polsko, Jugoslávie nebo okupované části Sovětského svazu nebyly dějištěm ještě drastičtějších a rozsáhlejších vyhlazovacích akcí. Teror v těchto zemích však byl většinou masový a odstrašující, bez velkého výběru a jen zřídka postihl skutečné odbojové funkcionáře. Naproti tomu heydrichiáda nebyla (s výjimkou Lidic) aktem slepého teroru. Za heydrichiády vyvraždili nacisté v masovém měřítku především příslušníky odboje.

Těžké podmínky českého odboje nevyplynuly jen z objektivních, na hnutí nezávislých okolností. Velmi nepříznivé důsledky měla např. Londýnem prosazovaná koncepce atentismu, která reprodukovala odbojovou činnost převážně jen na přípravu závěrečného aktu, ozbrojeného povstání. Je patrna zejména z několika plánů, které

vypracovalo emigrační ministerstvo národní obrany v Londýně. Povstání mělo být jednorázovou akcí ilegálních vojenských organizací, uskutečněnou za vydatné pomoci — zbraněmi, velitelskými kádry i paradesantními jednotkami ze zahraničí. Podle této koncepce mělo být těžiště odbojové činnosti v zahraničí. Domácí organizace se vedle zpravodajství a organizování útěků za hranice měly zabývat především organizační přípravou povstání a šetřit své síly k tomuto rozhodujícímu vystoupení.

V duchu této koncepce budovala Obrana národa od počátku okupace ilegální vojenskou organizaci s hierarchickou strukturou velitelství, která pokrývala celé území protektorátu. Její organizátoři se navíc domnívali, že tak rozsáhlá organizace zůstane utajena, nezahájí-li aktivní činnost. Tisíce vlastenců Němci zatklí, aniž měli příležitost aktivně do boje proti okupantům zasáhnout.

Velké škody působily iluze o brzkém skončení války, které šířila nejvyšší místa. Očekávala rychlý spád událostí v neprospěch Německa před polskou kampaní, před zahájením bojové činnosti na Západě, při vstupu Sovětského svazu do války, po stalingradské bitvě i v souvislosti s invazí na Západě. Nesprávné závěry vedly k urychleným přípravám, často za cenu zanedbávání zásad konspirace. Tato kampanovitost postihla od r. 1941 i komunistický odboj.

Odbojová koncepce komunistů se postupně podstatně lišila od koncepce londýnské. Taktiku vyčkávání a šetření sil na konec války považovali za nemorální. Usilovali, aby domácí hnutí maximálně přispívalo k válečnému úsilí Sovětského svazu a antifašistické koalice. Sabotážemi, destrukcemi a později partyzánským bojem mělo přispět k rozvrácení válečné výroby a dopravy v protektorátě. Aktivní formy boje měly být stupňovány až by organicky přerostly v ozbrojené povstání národa proti okupantům.

Po zkušenostech z Jugoslávie a z okupovaných částí Sovětského svazu prosazoval moskevské vedení KSČ (zhruba od konce r. 1942), aby partyzánské hnutí se i v českých zemích stalo základní formou odboje. Zkušenosti ukázaly, že partyzánský boj je neúčinnější formou odboje, že je s to paralyzovat nacistické policejní metody, které český odboj tak těžce postihovaly.

V českých zemích však byly pro rozvoj partyzánské hnutí jiné podmínky, než např. v Polsku, Jugoslávii, SSSR i ve Francii. Nebyl to jen nedostatek nedostupných prostor, které by se mohly stát jeho zá-

kladnami. Vzhledem k významu českého prostoru si zde nacisté nedovolili použít slepého vyhlazovacího teroru, který by obyvatelstvo vyháněl do lesů. České území bylo dlouho mimo dosah účinné pomoci ze zahraničí, bez které se partyzánské hnutí neobejde. Okupaci zde nepředcházelo válečné střetnutí, které v jiných zemích vyhotilo hned od počátku vztahy k okupantům a vytvořilo podmínky (dostatek zbraní, bojové zkušenosti aj.) k přechodu od jedné formy ozbrojeného boje k formě jiné. Podmínky v protektorátě nemůžeme srovnávat s podmínkami v okupovaných oblastech Sovětského svazu, kde základem partyzánské hnutí se staly početné vojenské jednotky, které v době ústupových bojů zůstaly s celou výzbrojí v týlu fronty.

To byly hlavní důvody, proč se nepodařilo i přes snahu domácího komunistického odboje až do podzimu 1944 partyzánské hnutí v českých zemích rozvinout.

Závěrečné fázi českého odboje, kterou se budu podrobněji zabývat, předcházelo období regenerace po Heydrichiádě. Nacistický teror postihl zničujícím způsobem všechny odbojové složky, nejdrastičtěji však organizace nekomunistické, které se z pohromy již nevzpamatovaly. Obrana národa, Politické ústředí a Petiční výbor Věrní zůstaneme, které se srušovaly v ÚVOD (Ústředí vedení odboje domácího), prakticky zanikly.

Teprve v r. 1943 vznikl v Praze Přípravný revoluční výbor, který měl na londýnské platformě sjednotit domácí odboj.

Jeho páteří byla vojenská organizace vedená generálem Zdeňkem Novákem, která navazovala na Obranu národa, ale její strukturu (rozvětvenou, hierarchickou organizovanou sítě okresních a vyšších vojenských velitelství) již neobnovila. Jejím základem se mělo stát vládní vojsko a ozbrojené složky protektorátního aparátu. Později se zapojili do této organizace také zástupci protiletecké obrany a hasičstva. Členy Novákova štábu byli čelní funkcionáři těchto složek. Jejich prostřednictvím měly být policie, četnictvo, PO i hasičstvo v rozhodující chvíli jako celky použity k ozbrojenému vystoupení. PRNV navázal spojení také s Radou tří, s některými členy KSČ a pracovníky ilegálních odborů. PRNV se však nestal skutečným odbojovým centrem. Nepodařilo se mu již obnovit spojení s převážnou většinou vojenských i civilních odbojových organizací a skupin, které byly původně napojeny na ÚVOD.

Úspěšněji probíhala regenerace komunistického odboje. Jeho třetí domácí vedení (v čele s Molákem) obnovilo spojení s řadou stranických organizací. Avšak ani

komunistům se zdaleka nepodařilo obnovit původní ilegální strukturu. Nepodařilo se navázat ani oboustranné spojení s Moskvou. Většina organizací musela pracovat samostatně. Pokud je ovlivňoval ústřední výbor, pak jen zpravidla ve formě obecných pokynů v ilegálním tisku. Značnou koordinační úlohu sehrálo vysílání moskevského rozhlasu, ale i to byly jen nejobecnější pokyny, které nemohly nahradit nutné vnitrostranické kontakty.

Vynucená decentralizace se v daných podmínkách osvědčila zejména proto, že omezovala účinnost zásahů gestapa, jehož konfidenti pronikali především do centralizovaných organizací. Komunistické organizace, i když neměly spojení, ovlivnily zejména politikou přípravu revoluce a povstání. I jiné odbojové skupinky pracovaly v této době samostatně v duchu koncepcí svých původních složek a podle pokynů zahraničního rozhlasu. Postupně se začleňovaly do vznikajících Revolučních národních výborů, které se stávaly významnými články decentralizovaného národního odboje. Praktická příprava hromadného ozbrojeného vystoupení však nutně vyžadovala alespoň v závěrečné fázi centralizovanou domácí organizaci, která by působila v úzkém kontaktu se zahraničními centry.

Činnost komunistického odboje ochromilo již v r. 1943 postupné zatýkání členů ústředních a krajských orgánů, které se prostřednictvím konfidentů dostaly pod kontrolu gestapa. Na přelomu let 1943 a 1944 však počala velmi aktivně působit revoluční skupina komunistické mládeže Předvoj, která vydávala ilegální časopis téhož názvu. Vznikla koncem roku 1943 v Praze a rychle vytvářela síť přísně konspirativních buněk, kterými pronikala na český venkov i na Moravu. Unikala pozornosti gestapa, poněvadž nenavazovala na žádnou organizaci a působila v novém prostředí, mezi mládeží [převážně studentskou], která se předtím, až na výjimky, odbojové činnosti ještě nezúčastnila.

Slibný vývoj domácího odboje přerušila série nových úderů gestapa, které do léta 1944 postupně zlikvidovalo třetí ústřední výbor KSC i Přípravný revoluční národní výbor a v podzimních měsících ochromilo dočasně činnost Předvoje zatčením členů jeho ústřední buňky. Již počtvrté byl domácí odboj tvrdě zasažen a komunistické hnutí ztratilo poslední garnituru zkušených revolucionářů.

Bez postižení zůstala poměrně silná odbojová organizace „Rada tří“, která působila hlavně v moravské části Českomoravské vrchoviny, kde organizovala partyzán-

ské hnutí. Některé její složky byly v jiných částech Moravy a Čech. Navazovala na PVVZ a Obrana národa. Politickým vedoucím Rady tří byl profesor Dr. Josef Grňa. Vojenským velitelem generál Luža, kterého v říjnu 1944 zastřelili protektorátní četníci. Jeho nástupcem se stal plukovník Karel Veselý — Štainer. Rada tří měla přímé rádiové spojení s Londýnskou emigrační vládou a spolupracovala také se sovětským zpravodajským výsadem Beljaev — Jurjev. V lesních skupinách R-3 působilo mnoho uprchlých sovětských zajatců.

I Rada tří musela čelit nástrahám gestapa. Počátkem roku 1944 byli na ni nasazení konfidenti Jizera a Ryšánek. Došlo však k jejich odhalení a úklady v složité protihře byly odraženy. V praxi se potvrdilo, že organizace partyzánského charakteru není tak zranitelná jako odbojové organizace, jejichž členové nežijí v ilegality.

V létě a na podzim již všechno nasvědčovalo tomu, že válka vstupuje do svého závěrečného stádia. Na Západě se rozvíjela dlouho očekávaná invaze, jedna z největších operací druhé světové války, provázená velkým růstem hnutí maquis ve Francii a revolučním vystoupením pařížského lidu. Na Východě dosáhla sovětská armáda předhůří Karpat a toku Visly. Její vítězný postup vyvolal v nacistickém týlu rozmach národně osvobozenického boje, který vyústil v celou sérii protifašistických ozbrojených povstání: ve Varšavě, v Rumunsku, v Bulharsku a také na Slovensku.

Gestapácké údery, které ničivě zasáhly centrální odbojové orgány a pracně vybudované organizační sítě, měly zamezit revoluční vývoj v českých zemích. Očekávání okupantů však nesplnily, nevedly již k depresi. Zatýkání a teror nemohly paralyzovat morální ohlas, který vyvolala situace na frontách, aktivita odboje v jiných okupovaných zemích a zejména události na Slovensku, kde povstalci vyhlásili obnovu Československé republiky a dva měsíce bránili povstalecké území proti útokům německého vojska.

S vědomím, že se blíží rozhodující okamžiky, projevovaly se v odbojových skupinách silné tendence po integraci. Přesto byla situace kritická. Český odboj nebyl za daného stavu s to uskutečnit hromadné ozbrojené vystoupení na pomoc Slovenskému národnímu povstání. Po dočasné porážce nešlo jednoduše přeskočit údolí svízelné organizační práce a morální přípravy národa stupňováním aktivní odbojové činnosti. Nešlo dobře počítat s tím, že v Čechách a na Moravě bude vývoj jiný, než

v ostatních okupovaných zemích, kde povstání předcházela výdatná pomoc zbraněmi a kde revoluční situace uzrála až po bezprostředním přiblížení fronty. To si neuvědomili londýnští činitelé.

Počátkem září obdržely organizace, které měly rádiové spojení s Londýnem, zprávu, že v nejbližší době dojde k hromadným leteckým dodávkám zbraní. V pozdějších radiogramech byly sjednány termíny a podmínky v jednotlivých místech. Akce měla být uskutečněna v první třetině října 1944. Po rozsáhlých přípravách dodávky nakonec uskutečněny nebyly a 13. prosince byla celá akce odvolána, poněvadž „vystála perspektiva, že válka se protáhne do jara“ a předčasné dodávky by vyvolaly represe nacistů.

Také z Východu byl učiněn pokus o svolání ozbrojené akce na pomoc Slovenskému národnímu povstání. Kyjevský štáb partyzánského hnutí uložil Ušiakově partyzánské brigádě, která bojovala u Martina, aby se probíla na východní Moravu a rozšířila povstání ze Slovenska i do tohoto prostoru.

Také tento pokus se setkal s nezdarem. Po těžkých bojích se brigádě, která přijala na Moravě název Partyzánská brigáda Jana Žižky z Trocnova, podařilo udržet se v Beskydech a zanedlouho se stala centrem odbojového hnutí na severovýchodní Moravě.

Ze Slovenska byla na Moravu poslána ještě partyzánská brigáda Záře. Když narazila na silnou uzávěrku, obešla moravsko-slovenskou hranici obkloukem přes Hlučínsko, pronikla na Moravu ze severu a koncem října dosáhla Rusavy.

V době od 30. září do konce října byly do českých zemí ze Sovětského svazu letecky vysazeny organizátorské skupiny partyzánských brigád Jermak, Jan Kozina, Mistr Jan Hus a oddíl Miroslav Tyrš.

Brigáda Jermak vytvořila základny na Dražanské vysočině, na Prostějovsku a Litovelsku. Prostor její působnosti se do značné míry překrýval s územím, na kterém působil český partyzánský oddíl Miroslav Tyrš. Brigáda Mistr Jan Hus měla své těžiště v Železných horách. Organizátorská skupina brigády Jan Kozina, která měla přispět k znovuoživení partyzánského hnutí v Brdech, byla omylem vysazena mezi Zátcem a Louny. Ve srážce s nacistickou policií 13 jejích členů padlo, zbývajících 5, v čele se Zakarpatským Ukrajincem Kišem a raněným komisařem Melnikem, se nakonec rovněž dostalo na Českomoravskou vrchovinu. V tvrdých zimních podmínkách musily tyto první organizátorské skupiny těžce bojovat o svoji existenci s nacistic-

kými silami. Udržely se však a vytvořily předpoklady k pozdějšímu rozmachu partyzánského hnutí v Čechách a na Moravě.

Koncem roku 1945 vznikl z představitelů některých pražských organizací KSČ a Předvoje IV. ilegální ÚV KSČ (Smrkovský, Knap, Šiška, Čivrný, Koucký, David a Hájek). Za svůj hlavní úkol považoval sjednotit odbojové hnutí a připravit národ k ozbrojenému povstání. Počal vydávat Rudé právo a zahájil organizační činnost k sjednocení stranických organizací.

Ústřednímu výboru KSČ se podařilo navázat spojení s ilegální ÚRO, vedenou Evženem Erbanem a Josefem Kubátem a jejím prostřednictvím s R-3 a řadou dalších organizací. Počátkem roku 1945 vznikla Česká národní rada, jako reprezentant domácího odboje. Působila prozatím jako přípravný orgán. Prostřednictvím R-3 navázala spojení s Londýnskou vládou, která měla pro připravované povstání dodat zbraně. Pokusy o navázání spojení s moskevským vedením KSČ zůstaly neúspěšné.

Gestapu se ještě jednou podařilo slibný vývoj ohrožit. V březnu rozložil krajský výbor KSČ v Praze, tak důležitý pro přípravu povstání v hlavním městě. Na padesát komunistů bylo zatčeno, mezi nimi i člen ÚV František Šiška. Činnost pražského centra musela být omezena.

V březnu a dubnu byla na území Čech a Moravy vysazena hlavní vlna partyzánských organizátorských skupin z SSSR: rychle se rozrůstaly a vytvářely početné partyzánské jednotky. Na jaře 1945 pokrývaly partyzánské oblasti již značnou část východní Moravy, severovýchodních Čech a Brd. Partyzánské území na českomoravském pomezí zasahovalo až na střední Moravu a do jižních Čech. Na Mělnicku působil partyzánský oddíl Národní mstitel.

Také nacisté se připravovali na rozhodující dny. V jejich plánech na potlačení nepokojů v protektorátě měly sehrát hlavní úlohu síly SS, které byly rozmístěny v četných cvičných prostorech ve středních Čechách (zejména na Benešovsku-Neveklovsku a Milevsku). Německé civilní obyvatelstvo bylo vyzbrojováno a cvičeno v pouličním boji. Německé velení bylo ohodláno uskutečňovat i v Čechách a na Moravě zločinnou taktiku spálené země. Maršál Schörner, velitel skupiny armád „Střed“ ukládal ještě koncem dubna svým podřízeným velitelům: „Pamatujte, že z vesnic, které jsou v plamenech, na vás již nikdo střelit nebude“.

Rychlý spád událostí na jaře 1945 předběhl vývoj organizačních příprav povstání. Vítězný postup sovětské armády na Moravě, obklíčení českého prostoru ze severu

a jihovýchodu, smrt Hitlera, pád Berlína, postupná kapitulace německých vojsk na západní frontě, zjevný rozklad nacistického a protektorátního aparátu, rozklad německé armády, to vše urychlilo revoluční proces a v prvních dnech května vedlo ke vzniku akutní revoluční situace v českých zemích.

Prvního května vypuklo povstání v Přerově a rozšířilo se do dalších obcí. Příštího dne došlo k národním pozdvižením v Nymburce, v Poděbradech, v Chlumci n. Cidl., v Novém Bydžově a v některých menších obcích. Třetího května vypukly nepokoje v Rakovníku. Ve všech těchto prvních ohniscích se nacistům podařilo povstání potlačit. Nepodařilo se jim to však v Podkrkonoší, kde povstání vzplálo 3. května. Vzniklo z partyzánské akce v Chuchelně a rychle se rozšířilo do Železného Brodu, Seml, Jilemnice, Staré a Nové Paky. Zachvátilo obce v poměrně rozsáhlé oblasti těchto měst. Nezávisle na Chuchelně vypuklo současně v Úpici na Trutnovsku, kde dělníci za vedení komunistů vyhlásili generální stávkou.

Čtvrtého května v časných ranních hodinách došlo k povstání také ve Vsetíně. Připravil a řídil je partyzánský oddíl brigády Jana Žižky z Trocnova. Povstalcům se podařilo narušit z týlu německou obranu, zabránit destrukcím, navázat styk s frontou a po neporušených mostech převést přes Bečvu jednotky 1. čs. armádního sboru. Město bylo uchráněno ničivých bojů.

Čtvrtého května odpoledne se počaly projevat nepokoje také v Praze, ve středních Čechách i v některých odlehlejších oblastech. Napětí vystupňovalo pátého května dopoledne, když se rozšířily zprávy, že Američané postupují do nitra Čech.

Ve 13.33 hod. se ozvalo z rozhlasových přijímačů vzrušené volání pražského hlasatele: „Voláme českou policii, české četnictvo, vládní vojsko; dostavte se ihned k budově rozhlasu — esesáci nás chtějí vyvraždit. Přijďte ihned!“

Tato výzva znamenala ve vývoji událostí kvalitativní zvrat. Povstání se rychle rozšířilo téměř na celé, českým obyvatelstvem osídlené, území Čech a západní Moravy. Znamenalo konec iluzí o klidném převratu. Obyvatelstvo počalo odzbrojovat německé vojáky a vojenské transporty. V krátké době byli povstalci v Praze i na venkově ozbrojeni ukořistěnými zbraněmi. Ovládali na celém území železnice a pošty. Na silnicích znemožňovali německé armádě pohyb zřizováním záseků, zátarasů a uzavíráním protitankových uzávěr, které proti sovětské armádě vybudovali nacisté.

Značná část německých posádek byla odzbrojena, ostatní většinou internováni ve svých objektech.

Významných úspěchů dosáhli povstalci v Praze. Po těžkých bojích dobyli budovu rozhlasu na Vinohradech a prakticky ovládali celé město na pravém břehu Vltavy. Němci se udrželi v některých částech na levém břehu a v některých objektech na břehu pravém. K izolování vnitřních ohnisek německého odporu a hlavně proti útokům zvenčí, vybudovali Pražané do rána 6. května 1 600 barikád, kterými přehradili ulice.

Politické moci se v zastoupení Košické vlády ujala Česká národní rada, které se podřídilo také vojenské velitelství Velké Prahy v čele s generálem Kutlvašrem. Předsedou České národní rady byl profesor Albert Pražák, místopředsedou Josef Smrkovský. Na venkově se ujaly moci Revoluční národní výbory. Vojenská velitelství, která vystoupila z ilegality, se stala součástí okresních a městských národních výborů.

Ještě 4. května předpokládala Dönitzova vláda (po poradě s K. H. Frankem a náčelníkem štábu skupiny armád Střed von Nacmerem), že český prostor bude možné udržet proti sovětské armádě po dobu 14 dní. Německé území bylo tehdy téměř celé již v rukou spojenců a česká kotlina byla jediným územím, kde mohli ještě klást odpor. Dönitzova vláda potřebovala čas, aby jednáním se západními mocnostmi se mohla pokusit najít nějaké východisko z blížící se katastrofy. Nacisté stále ještě spekulovali s rozpory v antifašistické koalici.

Pátý květen tyto záměry zmařil. Povstání učinilo z českého prostoru — posledního zázemí německých vojsk — bojiště, znemožnilo transport a zásobování fronty. S povstáním v týlu se plány Dönitzovy vlády staly nereálnými.

Nacistům se podařilo zorganizovat své síly a šestého května přešli do útoku. Snažili se uvolnit především důležité komunikace a potlačit povstání v Praze. Proti hlavnímu městu nasadili vojska SS Kampfverband Wallenstein z Benešovska — Neveklovsko, vojska SS tankové divize Wiking z Milovic, jednotky SS divize Das Reich, SS tankové jednotky generála Reimanna z Československa a řadu menších jednotek ze středních Čech.

Útok na Prahu měli Němci zahájit za svítání 6. května. Díky rozhodnému odporu povstalců v obcích ve středních Čechách se těmto vojskům nepodařilo k okrajům Prahy včas proniknout. Sedmého května se však podařilo Němcům vniknout ze všech směrů hluboko do středu města. Se zbraně-

mi, které povstalci měli, přes jejich statečný odpor nemohli postup tankových vojsk zastavit, zejména když esesáci hnali před sebou bezbranné obyvatelstvo a nutili je rozebrat barikády. Také na venkově se sedmého května stala situace kritickou. Bez rychlé pomoci nemohli povstalci nacistické přesile dlouho čelit. Pomoc přišla v nejtěžší chvíli.

Povstání nebylo koordinováno s plány sovětské armády. Nezávisle na povstání vydalo sovětské velení již 1. května směrnici k provedení pražské operace. Měla být zahájena 7. května. Vzhledem k situaci v Čechách nařídil velitel 1. ukrajinského frontu útok ze severu o den dříve. 7. května zahájila útok také rychlá skupina 2. UF z prostoru jižně od Brna a počala rychle pronikat směrem na Jihlavsko a Prahu. Tankové armády generálů Rybalka a Leljušenka mezitím na severu dosáhly Krušných hor a v noci ze 7. na 8. května je překročily.

Důsledky rozhodného tlaku sovětské armády se projeví na povstaleckém území 7. května večer, když na toto území počaly proudit proudy ustupujících frontových vojsk. Došlo k novému rozmachu aktivity povstalců. Nacisté, kteří bojovali o hodiny, museli se povstaleckým územím probíjet. Překonání každého zátrasy znamenalo pro ně značné zdržení. Rychlý postup sovětských vojsk jim znemožnil zaujmout obranu v Krušných horách, povstání jim znemožňovalo zachytit se na obranných liniích vybudovaných na Českomoravské vrchovině a na Labi.

V hlavním městě byla 8. května situace kritická. Praha poutala bojem desetitisíce nacistických vojáků, kteří se chtěli probít

na západ. 8. května vystupňovali své úder i běsnění proti civilnímu obyvatelstvu a současně nabídli, že jsou ochotni na základě kapitulace podepsané v Remeši složit zbraně s podmínkou, že jim bude umožněn ústup na Západ. Když bylo již zřejmé, že je otázkou několika hodin, než si průchod vynutí zbraněmi, Česká národní rada, která nevěděla o rychlém postupu sovětské armády ku Praze, přistoupila na tuto podmínku. Některé jednotky SS však zbraně nesložily a boje trvaly do rána, kdy do nich rozhodujícím způsobem zasáhla tanková vojska sovětské armády a poslední zbytky odporu během několika hodin zlomila.

Osvobozením Prahy a uzavřením kruhu obklíčení z jihu neskončila úloha ozbrojených povstaleckých sil. V době, kdy kruh obklíčení nebyl ještě pevně uzavřen, odrážely pokusy nacistů o uniknutí z obklíčení na Západ. Později se zúčastnily po boku sovětské armády odzbrojování německých vojsk a likvidace některých ohnisek odporu.

České květnové povstání bylo zahájeno téměř s holýma rukama proti obrovské přesile německých vojsk. Za daného stavu mohlo způsobit dočasné ochromení bojeschopnosti těchto vojsk, ale bez rychlé pomoci zvenčí se povstalci dlouho udržet nemohli. Povstání vzniklo živelně, bez předchozí koordinace se spojeneckými armádami. Útočná operace sovětské armády, která byla shodou okolností připravena a po vypuknutí povstání urychlena, znemožnila potlačení povstání. Naproti tomu povstání vytvořilo předpoklady pro rychlý průběh a mimořádný úspěch této poslední operace v Evropě.